

Ιστορικο-ανθρωπολογική προσέγγιση του παιδικού μυθιστορήματος *Το Νησί και το Αθάνατο Νερό*

Κατελής Βίγκλας, Δρ. Φιλοσοφίας
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μελέτη του μυθιστορήματος του Λάσκαρη Ζαράρη, *Το Νησί και το Αθάνατο Νερό*, γίνεται από ιστορικο-ανθρωπολογική σκοπιά με στόχο να αναδειχτούν τα πολιτιστικά συμφραζόμενα της σε σχέση με γενικά και ειδικά θέματα που τίθενται από την αφήγηση. Η κύρια θέση του έργου αφορά το θέμα της κατακτητικής στάσης του Δυτικού ανθρώπου απέναντι στη φύση, και είναι αμφίσημη, αλλά τελικά θέτει το ζητούμενο μύησης στην πρωτόγονη ζωή ως απαραίτητο στάδιο για την εξέλιξη της παιδικής φαντασίας. Η ανάπτυξη του ανθρώπου δεν μπορεί να νοηθεί χωρίς να συμπεριλάβει αταβιστικά και λειτουργικά το μη-ιστορικό και α-χρονικό επίπεδο σκέψης που συμβολίζει η πρωτόγονη ζωή. Το έργο προωθεί ακόμη το μήνυμα της αλληλεγγύης και ανεκτικότητας σε έναν κόσμο εκτεταμένης ομοιογενοποίησης.

Εισαγωγή

Δεν θα παρουσιάσουμε αναλυτικά την πλοκή και την ιστορία του παιδικού μυθιστορήματος του Λάσκαρη Ζαράρη, [1] *Το Νησί και το Αθάνατο Νερό*, [2] για να μην προκαταβάλλουμε τον αναγνώστη, ώστε να του επιτρέψουμε να απολαύσει το πρωτότυπο κείμενο, με τον ευρηματικό και ρέοντα λόγο του συγγραφέα. Αν και το μυθιστόρημα απευθύνεται σε νεαρά άτομα, η κριτική προσέγγισή του από ιστορική και ανθρωπολογική σκοπιά είναι διαφορετική, και στοχεύει στη φανέρωση των ενδιαφερόντων ζητημάτων που θέτει το βιβλίο, τα οποία αφορούν σε μεγάλο βαθμό πραγματικές καταστάσεις, και παραπέμπουν σε ποικίλα και ιδιαίτερα πολιτισμικά συμφραζόμενα.

Με δύο λόγια, η αφήγηση περιλαμβάνει την περιγραφή των περιπετειών δύο μικρών παιδιών, του Πέτρου και της Ελένης, που ταξιδεύουν με ένα αεροπλάνο στον Ειρηνικό Ωκεανό. Προσγειώνονται σε ένα νησί όπου συναντούν τους ιθαγενείς της φυλής «Καμόα», οι οποίοι πληροφορούν τα παιδιά ότι κάποτε ο Μέγας Αλέξανδρος επισκέφτηκε τον τόπο τους. Εκεί βρίσκεται η πηγή από όπου αναβλύζει το αθάνατο νερό που διατηρεί όλους τους κατοίκους αγέραστους. Αργότερα, εμφανίζεται ο πειρατής Μπρατσέρα, ο οποίος με τη συγκατάθεση των ιθαγενών θα εκμεταλλευτεί τις πετρελαιοπηγές του νησιού. Τελικά, τα παιδιά επιστρέφουν στην πατρίδα τους, όταν οι κάτοικοι υιοθετούν πλέον τις δυτικές συνήθειες. Η φιλία και η αγάπη όμως που τους συνέδεσε με τους ανθρώπους του νησιού δεν ξεχνιούνται. Το βιβλίο προωθεί ένα μήνυμα συναδέλφωσης όλων των λαών και φυλών, σε έναν πλανήτη όπου καμία νησίδα άγριας ζωής δεν μπορεί να μείνει τελείως ανέπαφη από την επεκτατική δράση του Δυτικού ανθρώπου.

Η ανάλυση που ακολουθεί στηρίζεται κυρίως, πρώτον, στην κριτική που ασκήθηκε από τη Σχολή της Φρανκφούρτης στην κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στη φύση, η οποία επιστρέφει σε αυτόν, καθώς μεταβάλλεται σε εκμετάλλευση του ανθρώπου από άνθρωπο μέσω της επιβολής μίας ολιστικής αλήθειας. Οι εκπρόσωποι της Κριτικής Θεωρίας επεσήμαναν τη λογική της κυριαρχίας που πήρε τη μορφή οργάνωσης της φύσης και της κοινωνίας από τη διαλεκτική του Διαφωτισμού, εν ονόματι ενός ψευδούς απόλυτου και μίας ανηλεούς προόδου. Κατά δεύτερον, αφορά την Κοινωνική Ανθρωπολογία, από την οποία προήλθε η διαπίστωση της ύπαρξης της δομικής πραγματικότητας της «άγριας σκέψης», που αναγκαστικά εντάχθηκε στην ιστορική πορεία του Δυτικού ανθρώπου. Με τις έρευνες της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας φάνηκε ακόμη ότι η σκέψη των λαών χωρίς γραφή δεν υστερεί ως προς τη συστηματικότητα και τις αναγκαίες και αφηρημένες σχέσεις που αναγνωρίζει ανάμεσα στα πράγματα και τους ανθρώπους, σε σχέση με τις ιστορικές κοινωνίες. Έτσι, η ανθρωπολογική οπτική, δεν μπορεί να διαχωριστεί από την κοινωνικο-ιστορική έρευνα, εφόσον δεν παύει να αντλεί η μία από την άλλη στοιχεία, δεδομένα και ερευνητικά εργαλεία που η διεπιστημονική προσέγγιση απαιτεί.

Κριτική στην εκμετάλλευση της φύσης

Ο νεαρός ο Πέτρος στο έργο θυμίζει τον εφευρέτη Κύρο Γρανάζη, τον φανταστικό χαρακτήρα των κόμικς της Ντίσνεϋ, ένα ανθρώπινο ψηλόλιγνο κοτόπουλο, φίλο του Ντόναλντ Ντακ, του Σκρουτζ Μακ Ντακ και των άλλων φιγούρων της Λιμνούπολης. Μόνο που ο ρόλος του Πέτρου είναι πρωταγωνιστικός ενώ του Κύρου Γρανάζη δευτερεύων. Το εργαστήρι του Πέτρου καλείται «Μηχανούπολη» (σ. 18), που δεν παραπέμπει βέβαια στην Πόλη των Μηχανών από την ταινία *Matrix Revolutions*, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν θα μπορούσε να μετατραπεί σε έναν Οργουελικό εφιάλτη του μέλλοντος (George Orwell 1949), [3] εξέλιξη πάντως που αποφεύγεται έως το τέλος του βιβλίου, χωρίς να λείπουν όμως νύξεις για τις αρνητικές επιπτώσεις της στροφής της κοινωνίας προς τη μηχανοποίηση και τον οικολογικό κίνδυνο. Παράλληλα, η ενασχόληση του Πέτρου με τις μηχανικές εφευρέσεις σε ένα χώρο που θυμίζει μουσείο ή νεκροταφείο τεχνικών οργάνων είναι ένας τρόπος εκ μέρους του προσέγγισης του μυστηρίου της ζωής (σ. 21), το οποίο με τη βοήθεια της επιστήμης προσπαθεί να αποκρυπτογραφήσει και να ερμηνεύσει με φυσικούς όρους, δίνοντας θεωρητικές απαντήσεις και πρακτικές λύσεις. Γενικά, οι σκέψεις του συγγραφέα όσον αφορά την αρνητική χρήση της τεχνολογίας είναι διεσπαρμένες στο βιβλίο, άλλοτε διατυπώνονται σαφώς και άλλοτε λανθάνουν πίσω από κάποιες εικόνες (σ. 14).

Πιο πολύ προωθείται το θέμα της χρήσης της επιστήμης. Είναι σημαντική η επισήμανση του συγγραφέα ότι τα αεροπλάνα μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο για ειρηνικούς όσο και για πολεμικούς σκοπούς (σ. 13). Έτσι υποδηλώνει την κοινωνική χρήση της επιστήμης, όπως φάνηκε από τις αναλύσεις της Σχολής της Φρανκφούρτης (Martin Jay 1976: 27) [4]. Ωστόσο, η σκληρή διαπίστωση περί της κατακτητικής στάσης του ανθρώπου απέναντι στη φύση (Marx Horkheimer-Theodor Adorno 2002:24) [5] γίνεται προσπάθεια να απαλυνθεί, λόγω του ότι το μυθιστόρημα απευθύνεται σε παιδιά. Για παράδειγμα, ο Πέτρος πληροφορείται ότι μέρος των

υπευθύνων για τα εργοστάσια έχει μεριμνήσει ώστε να μειωθεί η ρύπανση του περιβάλλοντος. Σε όλο το έργο ο ρόλος του Πέτρου είναι αυτός ενός εφευρέτη και επινοητή, που δεν διστάζει να έχει κυρίαρχη στάση απέναντι στα μηχανήματα και χρηστική αντιμετώπιση του φυσικού περιβάλλοντος. Παρουσιάζεται, λοιπόν, μία αμφισημία, καθώς η επιθυμία κατάκτησης της φύσης σε ορισμένα σημεία καταγγέλλεται και αλλού προβάλλεται ως απαραίτητη.

Μετάβαση και μύηση στην πρωτόγονη ζωή

Το μέσο μετάβασης (σ. 22) σε ό,τι θα μπορούσε να παραλληλιστεί με μία άλλη «Χώρα του Ποτέ» (James Matthew Barrie 1911) [6], ή μία άλλη διάσταση, αποτελεί ένα κρίσιμο σημείο, και εμφανίζεται συχνά στη λογοτεχνία του φανταστικού. Εδώ ο αμφιλεγόμενος χαρακτήρας του μέσου αφορά ένα παλιό πολεμικό αεροπλάνο, καλούμενο Γέρο-Τομ, που κατά μαγικό τρόπο παρουσιάζεται ως οιονεί έμψυχο και έννοο, προοιωνίζοντας τη μετάβαση σε μία πανψυχιστική και ονειρική, όπως υποτίθεται ότι πρέπει να είναι η «πρωτόγονη» αντίληψη της φύσης. Έτσι, η διαδικασία της μετάβασης σηματοδοτείται από μία αντιστροφή, καθώς η έμψυχη μηχανή είναι ένα προστάδιο καθόδου στην έμψυχη φύση. Τον όρο πανψυχισμό εισήγαγε ο Έντουαρντ Μπερνέτ Τέιλορ (Edward Burnett Tylor), ο οποίος πρέσβευε ότι οι πρωτόγονοι λαοί διακατέχονταν από μία παιδική φαντασία. Η φύση θεωρούσε πως ήταν για αυτούς ένας κόσμος πνευμάτων, αποτελώντας αντικείμενο λατρείας, σεβασμού και δέους (Tylor 1958: 196, Harris 1969: 202). Φυσικά, η ερμηνεία αυτή αναιρέθηκε πολλές φορές, αλλά ακόμη και η μεταγενέστερη θεωρία του Λυσιέν Λεβύ-Μπρυλ (Lucien Levy-Bruhl), σύμφωνα με την οποία ο νους του πρωτόγονου ήταν κατώτερος του Δυτικού ανθρώπου (Levy Bruhl 1922, 1927), χωρίς να μπορεί να οδηγηθεί σε λογικές συνεπαγωγές, αναιρέθηκε οριστικά, ουσιαστικά και μορφολογικά από τον διασημότερο ανθρωπολόγο του 20ου αιώνα, τον Κλωντ Λεβύ Στρωσ (Claude Levi-Strauss) (Levi-Strauss 1987: 1985).

Κατά την παρουσίαση της πρώτης επαφής με τους ιθαγενείς του νησιού υπάρχει η αίσθηση της πρωτόγονης αθωότητας παράλληλα με την προσπάθεια μη τυποποιημένης εμφάνισής τους. Ο πολυταξιδεμένος, πεπαιδευμένος και πολύγλωσσος αρχηγός της φυλής φέρει το γραφικό και ηχηρό όνομα Μπούα-Μπούα (σ. 27). Ο συγγραφέας συνδέει τα φυτά Φοίνικες με τη Φοινικική γλώσσα που ομιλούνταν στην αρχαία Φοινίκη (σ. 28). Η Φοινικική γλώσσα είναι εδώ και αιώνες αποκρυπτογραφημένη και γνωστή σήμερα, πράγματι κυρίως από επιγραφές, όπως σημειώνει ο συγγραφέας, αν και πολλές λέξεις είναι αυτούσια μεταφερμένες στη Βίβλο και σε Λατινικές και Ελληνικές πηγές, χωρίς τη βοήθεια των οποίων η αποκρυπτογράφησή της δεν θα κατορθωνόταν (Zellig 1936: 5-6)). Ακόμη, ο Ρωμαίος ιστορικός Σαλλούστιος (Gaius Sallustius Crispus, 86-35 π. Χ.) μνημονεύει βιβλία γραμμένα στα αρχαία Φοινικικά ή Καρχηδονιακά που συνέγραψε ο βασιλιάς Hiempsalis (Sallustius Bellum Jugurthinum 17.7, Sallust 2010: 64).

Το θέμα είναι: τα παιδιά χρειάζονται μία φανταστική μύηση στην πρωτόγονη ζωή; (σ. 29) Αυτό είναι ένα από τα ερωτήματα στα οποία το βιβλίο δίνει καταφατική απάντηση. Είναι ενδιαφέρον ότι, σύμφωνα με τις μυθικές διηγήσεις των ιθαγενών «Καμόα», η άφιξη των πρώτων ξένων έπειτα από την προηγούμενη επαφή τους με τον Μέγα Αλέξανδρο, ήταν αναμενόμενη. Η

αντίληψη αυτή θυμίζει τους Αζτέκους της Λατινικής Αμερικής, που υποτίθεται ότι περίμεναν τους θεούς τους να αφιχθούν, και όταν είδαν την παράξενη μορφή του Ερνάν Κορτές (Hernan Cortes), τον ταύτισαν με τον θεό Κετζαλκόατλ (Quetzalcoatl). Καθώς οι άνθρωποι του Μοντεζούμα δεν είχαν ξαναδεί άλογο με αναβάτη ή άνθρωπο με μεταλλική πανοπλία, εύκολα θεοποίησαν τους ξένους κατακτητές (Eco 2000: 127-130, Restall 2001: 96) [7]. Η επαφή των ιθαγενών με τα παιδιά περιγράφεται ως ένα παρόμοιο πολιτιστικό και σημειωτικό φαινόμενο που εξελίσσεται όμως τώρα θετικά και δημιουργικά και όχι καταστροφικά έως το τέλος του βιβλίου. Ωστόσο, μοιάζει να αναιρείται η κατάταξη της φυλής αυτής στους λαούς χωρίς γραφή, όταν αναφέρεται ότι διατηρούν επιγραφές στο φλοιό των δέντρων. Η γνώση της γραφής θα τους κατέτασσε αυτόματα στους ιστορικούς λαούς, αφού οι λαοί χωρίς γραφή, όπως δηλώνει και η ονομασία τους, δεν διατηρούν γραπτά αρχεία (Levi-Strauss 2001: 15-18). Όμως δεν είναι μόνο η ελεύθερη φαντασία του συγγραφέα που έρχεται να αποδώσει στους ιθαγενείς που περιγράφει τη χρήση μίας γλώσσας, αλλά και η ύπαρξη ενός αντίβαρου, δηλαδή η μεταφυσική και αφηγηματική υπογράμμιση και η ενίσχυση της αχρονικότητας του λαού αυτού με βάση τον μύθο της αιώνιας ζωής (σ. 32-33).

Λογοτεχνικές αναφορές και ιστορικά στοιχεία

Στο νησί υπάρχει ένα κεντρικό ηφαιστείο (σ. 40) που θυμίζει τη Μυστηριώδη Νήσο (L' Ile mysterieuse, 1874) του Ιούλιου Βερν (Jules Verne). Αν στο μυθιστόρημα του Βερν το τέλος του νησιού είναι καταστροφικό, έπειτα από την έκρηξη του ηφαιστείου, κάτι παρόμοιο δεν συμβαίνει στο συγκεκριμένο παιδικό μυθιστόρημα. Πάντως κατά ανάλογο τρόπο με το μυθιστόρημα του Βερν, κάνουν την εμφάνισή τους οι πειρατές (σ. 42). Το νησί ονομάζεται «Νησί της Ελπίδας», αντίθετα από την ονομασία «Νησί της Απελπισίας» (Defoe 2007: 60) που δίνει ο Ροβινσώνας Κρούσος (Robinson Crusoe) στο νησί όπου ναυαγεί στο ομώνυμο κλασικό μυθιστόρημα του Ντάνιελ Νταφόε (Daniel Defoe). Η αντιστροφή της ονομασίας είναι ίδια όπως στο έργο του Μισέλ Τουρνιέ (Michel Tournier), Ο Παρασκευάς ή Οι Μονές του Ειρηνικού (Vendredi ou Les Limbes du Pacifique, 1967), στο οποίο ο ήρωας δίνει στον τόπο όπου ναυαγεί το όνομα Speranza. Με ορθό τρόπο ο Πέτρος αναρωτιέται: γιατί ο Μέγας Αλέξανδρος, αν ήρθε στο νησί αυτό και ήπιε το αθάνατο νερό, τελικά πέθανε; (σ. 47) Βέβαια, σύμφωνα με το μύθο, όπως παραδίδεται στο Μυθιστόρημα του Μεγάλου Αλεξάνδρου από τον ΨευδοΚαλλισθένη (Pseudo-Callisthenes 1871: II, 39-40, Szalc 2012: 327-328), ο Μέγας Αλέξανδρος δεν ήπιε το αθάνατο νερό. Ακόμη και αν το είχε πει, αν τελικά δεν πέθανε από φυσικά αίτια, αλλά από δηλητηρίαση με δόλιο τρόπο ή ως ατύχημα όπως φημολογούταν ήδη από την Αρχαιότητα, δεν θα τον έσωζε το αθάνατο νερό, αφού και οι ιθαγενείς του νησιού, αν και είναι αθάνατοι, δεν διαφεύγουν τον κίνδυνο να πεθάνουν από ατυχήματα. Στη μεταγενέστερη ελληνική λαϊκή ελληνική παράδοση υπάρχει ο μύθος των αδερφάδων του Μέγα Αλέξανδρου που χρησιμοποίησαν το αθάνατο νερό που προοριζόταν για αυτόν, και έτσι μεταμορφώθηκαν σε αθάνατες νεράιδες. Ο μόνος τρόπος σωτηρίας, αν κανείς τις συναντήσει, σύμφωνα με τη λαϊκή παράδοση, είναι να φωνάξει τη γνωστή ρήση: «Ζει Αλέξανδρος ο Βασιλιάς. Ζει και βασιλεύει» (Πολίτης 1994: 285). Δεν λείπουν οι νύξεις για τον τρόπο που κρύβεται πίσω από την άγρια ζωή

(σ.68), ο οποίος φαίνεται από το ότι τα παιδιά δεν θέλουν να πιούν, ούτε τελικά ήπιαν, από το αθάνατο νερό, που είναι σύμβολο της άχρονης μη-ιστορικής πραγματικότητας. Μία αίσθηση ουτοπικής και οιονεί άχρονης κοινωνίας δίνει και η αφήγηση του πειρατή Μπρατσέρα για τη ζωή των πειρατών (σ. 70). Η διάρκεια της Χρυσής Εποχής της Πειρατείας, στην οποία αναφέρεται ο Μπρατσέρα, διήρκεσε από το 1650 έως το 1730 περίπου. Στις πειρατικές αποικίες (Cordingly-Falconer 1992: 82) [8], επικρατούσε το πνεύμα της ανεξαρτησίας και της αλληλεγγύης. Οι πειρατές θα μπορούσαν να συνδεθούν έτσι με τη «νοσταλγία ενός χαμένου παραδείσου», τον οποίο υπενθυμίζουν οι εξωτικές τοποθεσίες στις οποίες ταξίδευαν, όπως είναι η Καραϊβική (σ. 69), αν και οι αποικίες που ίδρυσαν συνήθως οδηγούνταν στην αναρχία.

Ο συμβολισμός και το μήνυμα του έργου

Ο αληθινός συμβολισμός του αθάνατου νερού φανερώνεται προς το τέλος της αφήγησης, και είναι η αγάπη (σ. 94-5). Φυσικά, η αγάπη των λαών χωρίς γραφή διαφέρει κατά πολύ από τον τρόπο που αντιλαμβάνονται οι Δυτικοί την αγάπη, οι Χριστιανοί ή οι ερωτευμένοι. Τότε για ποιο είδος αγάπης πρόκειται; Η αγάπη, επίσης, των Δυτικών προς τους λαούς αυτούς δεν υφίσταται ιδιαίτερα, αν αναλογιστεί κανείς, για παράδειγμα στη σύγχρονη εποχή, την περίπτωση των ιθαγενών του Αμαζονίου. Τον Μάρτη του 1968 η Υπηρεσία Προστασίας των Ινδιάνων (ΥΠΙ), έχοντας δωροδοκηθεί από επενδυτές ακινήτων, εν είδει προστασίας, έσπειρε σεντόνια αρρώστων από ευλογία στα μονοπάτια κυνηγιού των φυλών και τους μυδραλλιοβολούσε από μικρά αεροπλάνα. Ήταν μία κατάσταση για την οποία ο Λέβυ Στρωσ συνέγραψε μία επιστολή σε μείζονα τόνο στον στρατηγό Άρτουρ ντα Κόστα ι Σίλβα (Artur da Costa e Silva), πρόεδρο της Δημοκρατίας της Βραζιλίας (Clement 1985: 58). Βέβαια, η πρωτόγονη ζωή είναι γεμάτη ταμπού και απαγορεύσεις που υποδηλώνουν μία καθόλου απλή αντίληψη της πραγματικότητας. Ο νους του ανθρώπου στις κοινωνίες αυτές δεν είναι καθόλου λιγότερο πολύπλοκος από τον δικό μας. Οι λαοί χωρίς γραφή δεν μπορούν να θεωρηθούν, ούτε απολίτιστοι, ούτε αμόρφωτοι. Έχουν δικούς τους πολιτισμούς, που ο Δυτικός άνθρωπος κατέστησε αντικείμενο μελέτης, πριν τους εξοντώσει σχεδόν ολοκληρωτικά. Όσοι από αυτούς έχουν απομείνει, και απομένουν διαρκώς λιγότεροι, βιώνουν μία συνεχή διαλεκτική σχέση με το φυσικό περιβάλλον που διέπεται από πολύπλοκες δομικές ισοδυναμίες και συστήματα ερμηνείας του (Strauss 1962: 348).

Εφόσον πια φανερώνεται ότι ο συμβολισμός του αθάνατου νερού είναι η αγάπη, το αθάνατο νερό δεν χρησιμεύει πλέον, η παρουσία του είναι περιττή, πρέπει να εξαφανιστεί (σ. 96). Στο τέλος τα παιδιά επιστρέφουν στην Ελλάδα, και οι προηγούμενες αντιλήψεις των ιθαγενών χαρακτηρίζονται προλήψεις. Η συγκίνηση του αποχωρισμού χρωματίζεται με έντονα συναισθήματα και τα έθιμα των ιθαγενών συγκρίνονται με ελληνικά. Τελικά, αναφέρεται ότι: «όλοι αυτοί οι πρωτόγονοι έγιναν πολιτισμένοι άνθρωποι». Έτσι, το έργο δεν λύνει τις αντιφάσεις και τις αντιθέσεις που αποκαλύπτει, και πως θα μπορούσε άλλωστε, αφού αυτές είναι εγγενείς στην κοινωνική και φυσική πραγματικότητα, αλλά έχει την καλή πρόθεση να πετύχει αυτόν τον σκοπό. Το μήνυμα του έργου είναι ότι έχουμε λησμονήσει σήμερα, στην εποχή ασύστολης εκμετάλλευσης της φύσης και της γενοκτονίας των μειονοτήτων, ότι η δυνατότητα συμβίωσης ανθρώπων από διαφορετικούς πολιτισμούς, όπως και αν νοούνται αυτοί, είναι

απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή της στοιχειώδους ανθρώπινης λογικής και ανεκτικότητας.

Συμπεράσματα

Στο μυθιστόρημα αυτό ασκείται κριτική στην κατακτητική στάση του Δυτικού ανθρώπου απέναντι στη φύση. Όμως η κριτική αυτή απαλύνεται καθώς το έργο απευθύνεται σε παιδιά. Τονίζεται η διάσταση της κοινωνικής χρήσης της επιστήμης, η οποία μπορεί να γίνει με αρνητικούς ή θετικούς σκοπούς. Αυτή η αμφισημία διατρέχει το έργο, εφόσον η εκμετάλλευση της φύσης, από τη μία καταγγέλλεται και από την άλλη τονίζεται η συμβολή της στην εξέλιξη του ανθρώπινου είδους.

Η μύηση στην πρωτόγονη ζωή των πρωταγωνιστών προετοιμάζεται με τη μαγική εμψύχωση ενός μηχανικού μέσου, ενός παλιού μαχητικού αεροπλάνου, προστάδιο της καθόδου σε μία ανιμιστική αντίληψη για τη φύση. Η αχρονικότητα και μη-ιστορικότητα των λαών χωρίς γραφή συνάμα με τον εξωτικό χαρακτήρα της θεωρείται ως μέσο ανάπτυξης της παιδικής φαντασίας.

Η διακειμενικότητα υπάρχει τόσο μέσα από αναφορές σε κλασσικά έργα, όσο και στην παραδοσιακή λαογραφική σκέψη. Ιδιαίτερη θέση κατέχει η προτίμηση για την ουτοπική αντίληψη της ιστορίας.

Το κύριο μαγικό μέσο που χρησιμοποιείται, δηλαδή «το αθάνατο νερό», έχει το ρόλο ενός «κυμαινόμενου σημαίνοντος» που αλλάζει σημασιολογικά κατά την εξέλιξη του έργου. Έτσι εκφράζει μία αντίθεση ανάμεσα στο άχρονο της αιωνιότητας, την οποία εξαρχής συμβολίζει, και στην αποκάλυψη του τελικού συμβολισμού του, της αγάπης, η οποία νοείται ως συμμετοχή στον ιστορικό χρόνο. Η αντίθεση αυτή αντιστοιχεί σε μία φυσική και κοινωνική αντίφαση, η οποία δεν λύνεται εφόσον είναι εγγενής στην πραγματικότητα. Ωστόσο, το μήνυμα του έργου είναι αισιόδοξο καθώς προβάλλει την αντίληψη της επικράτησης της ανθρώπινης λογικής και ανεκτικότητας εμπρός στη ραγδαία και ασταμάτητη ομοιογενοποίηση των πολιτισμών και των λαών.

Υποσημειώσεις

1] Ο Λάσκαρης Ζαράρης του Παναγιώτη γεννήθηκε στο Βόλο το 1969 και κατοικεί μόνιμα στη Νέα Αγχιάλο Βόλου. Το επάγγελμά του είναι Εξωτερικός Φρουρός Καταστημάτων Κράτησης και είναι πατέρας δύο ανήλικων παιδιών. Τα πρώτα βήματά του στην περιπέτεια της γραφής ξεκίνησαν με την ποίηση. Έχει γράψει πάνω από 300 ποιήματα και από το 2008 επιδίδεται ταυτόχρονα και στη συγγραφή διηγημάτων. Επίσης, το 2010 ολοκλήρωσε δύο μικρά παιδικά-εφηβικά μυθιστορήματα. Είναι τακτικό μέλος της Ένωσης Λογοτεχνών Βορείου Ελλάδος, της Διασπορικής Λογοτεχνικής Στοάς και ενεργό μέλος του Ελληνικού Πολιτιστικού Ομίλου Κυπρίων της Αθήνας. Δημοσιεύει ποιήματα και διηγήματα στις εφημερίδες: «Νέα Αγχιάλος» και «Κυπριακός Ελληνισμός» και στα περιοδικά: «Μουσών Μέλαθρον», «Δευκαλίον ο Θεσσαλός», «Νέα Αριάδνη» και «Πνευματική Ζωή». Τα τέσσερα τελευταία χρόνια πήρε μέρος σε λογοτεχνικούς διαγωνισμούς και εκδηλώσεις και έλαβε τιμητικές διακρίσεις, επαίνους, μετάλλια και βραβεία.

2] Το βιβλίο του Λάσκαρη Ζαράρη (2012) Το Νησί και το Αθάνατο Νερό, Βόλος Ήρα Εκδοτική, σσ. 147, απευθύνεται σε παιδιά, λόγω του μικρού βαθμού δυσκολίας πρόσληψης της γλώσσας και των νοημάτων. Επίσης, χαρακτηρίζεται από αμεσότητα και δεν οδηγείται σε σχοινοτενείς παρεκβάσεις. Όσον αφορά τη πλοκή και τις σχέσεις μεταξύ των προσώπων, των αντικειμένων και των καταστάσεων αυτές είναι εμφανείς και κατανοητές. Πρόκειται για ένα ευφάνταστο μυθιστόρημα με αίσιο τέλος, στο οποίο οι διδαχές βρίσκονται σε αρμονία με τα ιδεώδη που προβάλλονται.

3] Αν και στο έργο του Όργουελ η μηχανή δεν έχει άμεσο ρόλο στην καταπίεση του ανθρώπου παρά διαμεσολαβητικό, μεταφορικό και υπαινικτικό χαρακτήρα.

4] Η σχέση τίθεται εκ του αντιστρόφου, αφού σημειώνεται ότι σύμφωνα με τον Horkheimer, η επιστήμη δεν πρέπει να αγνοεί τον κοινωνικό ρόλο της, καθώς μόνο αν αποκτήσει συνείδηση της λειτουργίας της σε κάθε κρίσιμη κατάσταση θα μπορούσε να

συμβάλλει δυναμικά σε αναγκαίες αλλαγές. Πρβλ. στο ίδιο σ. 49, όπου γίνεται η παρατήρηση ότι η φιλοσοφική απόρριψη της επιστήμης είναι κοινωνικό ψεύδος.

5] Είναι μία διαπίστωση που συμφωνεί με την Κριτική Θεωρία.

6] Πρόκειται για τη λεγόμενη Never Land στην οποία ταξίδεψε ο φανταστικός ήρωας Πήτερ Παν.

7] Σήμερα πάντως αμφισβητείται έντονα η θεωρία περί θεοποίησης των κονκισταδόρων από τους Αζτέκους, που θεωρείται μύθος κατασκευασμένος από τους Ισπανούς.

8] Χαρακτηριστικό παράδειγμα ολόκληρου νησιού που τελούσε υπό την κυριαρχία τους από το 1690-1720 ήταν η Μαδαγασκάρη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Barrie, James Matthew (1911). Peter and Wendy, London, Hodder and Stoughton.

Clement, Catherine (1985). Claude Levi-Strauss ou la Structure et le Malheur, Paris, Segher.

Cordingly, David -Falconer, John (1992). Pirates. Fact and Fiction, London Collins and Brawn Limited.

Defoe, Daniel (2007). Robinson Crusoe. Oxford, Oxford University Press.

Eco, Umberto (2000). Kant and Platypus. Essays on Language and Cognition (Transl. Alastair McEwen), Orlando, Mariner Books.

Harris, Marvin (1969). The Rise of Anthropological Theory. A History of Theories of Culture. London/Henley, Routledge & Kegan Paul Ltd.

Harris, Zellig S. (1936). A Grammar of the Phoenician Language, New Haven/Connecticut, American Oriental Society.

Horkheimer, Marx -Adorno, Theodor (2002). Dialectic of Enlightenment. Stanford/California, Stanford University Press.

Jay, Martin (1976). The Dialectical Imagination. A History of the Frankfurt School and the Institute of the Social Research 1923-1950. London, Heineman.

Levi-Strauss, Claude (1962). La Pensee Sauvage. Paris, Plon.

Levi-Strauss, Claude (1987). Race et Histoire. Paris, Denoel.

Levi-Strauss, Claude (2001). Myth and Meaning, London/New York Routledge.

Levy-Bruhl, Lucien (1922). La Mentalite Primitive,
<http://classiques.uqac.ca/classiques/levy_bruhl/mentalite_primitive/mentalite.html>

Levy-Bruhl, Lucien (1927). L' Ame Primitive,

<<http://anthropomada.com/bibliotheque/Lucien-LEVY-BRUHL.pdf>>.

Orwell, George (1949). *Nineteen Eighty-Four. A Novel*, London, Secker and Warburg.

Restall, Matthew (2003). *Seven Myths of the Spanish Conquest*. Oxford, Oxford University Press.

Sallust (2010). *Catiline's Conspiracy, The Jugurthine War, Histories*. Trnsl. William W. Batstone, Oxford, Oxford University Press.

Szalc, A. (2012). «In Search of Water of Life: The Alexander Romance and Indian Mythology», στο R. Stoneman, K. Erickson & I. Netton (επιμ.), *The Alexander Romance in Persia and the East*, Groningen, Barkhuis, σσ. 327-328.